

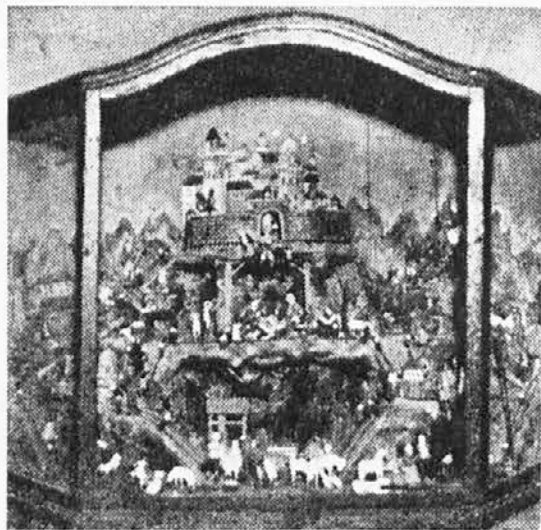
Postavljammo jaslice!

Ali je še veliko slovenskih družin, kjer za vsak božič postavijo jaslice? Če jih je veliko, prav veliko, potem blagor nam! Če pa bi sleherni slovenska družina vsako leto v pravem duhu poskrbela za jaslice v kotu, potem sodim, da bi se nam ne bilo treba bati za usodo našega naroda!

Valovi verske obnove zadnjih let so zopet dvignili jaslice iz pozabljenja. Vsi veliki narodni voditelji in vzgojitelji so danes soglasno mnenja, da gre jaslicam v našem družbenem življenju zelo važno in časti vredno mesto. S tem so odkrili samo prastaro resnico, ki so jo poznali davni predniki, a jo je vladajoča in odločujoča »razsvetljena« plast v ljudstvu dosledno ubijala.

Ljudstvu so dali civilizacijo in mu vzeli kulturo, dali šumno zunanje veselje in mu vzeli neizmerno srečo tihe zbranosti. Ali poznate kak lepši pojav religiozne kulture med ljudstvom, kakor so jaslice in še za lepše ure družinskega veselja, kakor so ure pred jaslicami?

Tudi Ti, ki se morda samo še spominjaš jaslic iz svojih otroških let, skleni, da si boš letos postavil jaslice. Boš videl, ali je res ali ne, da prihaja iz njih blagoslov in mir vate in v Tvojo družino!

Jaslice. Slikal M. Langus.

Osnovo jaslic nam je iskati v pripovedovanju drugega poglavja Lukovega in drugega poglavja Matejevega evangelija. Začetke »predstavljanja« te zgodbe moramo gotovo iskati v Betlehemu samem v prvih stoletjih krščanstva, ko so še kazali jaslice, ki da je v njih ležal naš Zveličar. Od 5. stoletja dalje so častili nekaj kosov te častitljive relikvije v cerkvi Santa Maria Maggiore v Rimu. Štiri stoletja za tem so že postavili jaslice v Marijini cerkvi onkraj Tibere. Kako se je postavljanje jaslic z naprejem razvijalo, ne vemo. Gotovo pa je ta razvoj v zvezi z duhovnimi igrami, ki so se začele pojavljati v zvezi s krščanskim bogoslužjem od 10. stoletja dalje. Lesene jasli so bile središče božičnih iger, ki so jih predstavljali pred oltarjem v cerkvi. Že v 12. stoletju beležimo v celoti izdelane božične igre. Zanimivo pa je, da jih najdemo najprej v severnih deželah. Šele za leto 1223 nam je

izpričana taka »predstava« v Italiji. Za vsakega jasličarja je to imenitna letnica — takrat je postavil sveti Frančišek Asiški svoje jaslice v gozdu pri Grecciu. V 14. stoletju pa dobimo tudi v Italiji že razkošne božične igre. Kmalu se pojavijo v teh igrah tudi lutke. Od njih do postavljanja »jaslic« je le en sam korak. Zaradi vedno obilnejših posvetnih potez v duhovnih igrah je sledila v 17. stoletju njih prepoved. Zato pa se je izvršil prehod od živo predstavljanih božičnih iger do plastično postavljenih jaslic. Vmesna oblika so slavni kipi iz terakote, ki jih je ustvarilo 15. stoletje v Neaplju in okolici in so predočevali razne figure iz starih božičnih iger. Za leto 1478 pa so nam že izpričane prve prave jaslice v cerkvi in sicer v Neaplju. Zdaj se je začela širiti navada postavljanja jaslic po vsem tedaj znanem krščanskem svetu. Posebno trdno se je ukoreninila ta navada v alpskih deželah. Tu se je tudi obdržala kljub sovražnemu razpoloženju v dobi razsvetljenstva (konec 18. in začetek 19. stol.). Tod je še danes jedro jasličarstva.

V pojmovanju jaslic se ne kaže samo versko čustvovanje naroda, ampak tudi njegov značaj. Kakšna razlika med italijanskimi in med n. pr. alpskimi jaslicami! V italijanskih jaslicah razkošje in zunanji pomp, ki sta za nas navidezno v nasprotju s sporočeno sveto-pisemsko zgodbo, v alpskih jaslicah pa predvsem preprostost in vase pogreznjena pobožnost, prav v smislu skopega evangeljskega pripovedovanja. Pač pa je jaslicam obeh tipov lastno, da pripravita okoli sebe najrajši domače okolje. Tako so italijanske jaslice brez pomišljanja postavljene v rimsko Kampanijo, pod razvaline kakega starega poganskega svetišča, med stebrovje in kipe v starem rimskem, pa tudi v renesančnem in celo baročnem načinu. Alpske jaslice pa postanejo del alpske pokrajine. Votlino zamenja pogosto planinska staja ali senik, Betlehem je vas z značilnimi alpskimi kmečkimi hišami, iz ozadja pa pozdravljajo zasneženi gorski vršaci. In če so v italijanskih jaslicah figure vseskozi tipi, kot jih pozna živahni jug, so pa v alpskih jaslicah betlehemske pastirji navadni alpski gorski kmetje in pastirji v domačih nošah.

Mimo jaslic v čistem orientalskem slogu kažejo torej te vrste narodno in pokrajinsko barvanih jaslic s posebnim poudarkom resnico, da se božična skrivnost od vseh skrivnosti naše vere najgloblje dojemata slehernega človeka, da tako zelo pronikne vanj in ga tako zelo vsega prevzame, da jo gleda pričujočo in živo v svojem vsakdanjem življenju, jo postavlja vanj in ga prav nič ne moti neskladje med domačo obliko in zgodovinskim izročilom. Naj nam tu ne pride kak historični in dlakocepski razumar, ki se nad tem spotika! Saj so take ljudske jaslice, kot jih poznajo različne krščanske dežele, ravno dokaz globoke religiozne narodne kulture in samoniklega ljudskega ustvarjanja!

Kako pa je z jaslicami na Slovenskem? Božične igre, ki naj bi bile dale pobudo za postavljanje jaslic, zasledimo zelo pozno, šele okoli leta 1800 (Andrej Šuster Drabosnjak na Koroškem). Jaslice pa so bile

med našim ljudstvom že poprej znane, so torej prišle k nam od drugod kot že razvit pojav.

Zdi se pa vendar, da smo v tipu jaslic ustvarili svojo posebnost: jaslice v kotu. Ker kažejo naše jaslice vseskozi alpski značaj, ne moremo iskati posebnih zvez z južnimi laškimi deželami. Jaslice v nemških alpskih deželah pa se ne postavljajo v »Bogkovem kotu«, ampak drugje v izbi. Osnovna ploškev jaslic tu torej ni trikotnik, ampak pravokotnik. Tirolci in Bavarci postavljajo svoje jaslice na predalnik, na mizo, na posebno ogrodje, da, postavijo jih celo v posebni izbi — ne v družinski »hiši« —, kjer zavzemajo skoraj ves prostor.

To nam dokazuje, da imamo Slovenci svoj poseben tip jaslic, ki ni soroden ne z nemškim alpskim, še manj seveda z južnaškim laškim načinom. Slovenske jaslice se postavijo v »kotu« na trioglato osnovno desko v višini oči odraslega človeka.

Če je jasličarstvo v nemških alpskih deželah posebna umetnija, je pa postavljanje navadnih slovenskih jaslic kaj preprost posel. V kot naložijo mahu, tako da nastane »hrib«, pod hrib postavijo »štalico«, vrhu hriba pa mesto Betlehem. Po hribu navzgor se razvrstijo ovčke in pastirji. Plastičnih figur navadne slovenske jaslice ne poznajo. Vse figure z mestom Betlehemom vred se izrežejo iz cenjenih barvanih pól, nalepijo na kos trščice in zasadijo v mah.

Tak način jaslic je zaradi svoje stereotipnosti seveda zelo boren. Priča tudi o skromni lastni tvornosti.

Ali ne bi bilo prav, da bi ustvarili slovensko jasličarstvo, ki bi moglo ob pridobitvah visoko razvitega ostalega alpskega jasličarstva sprostiti tvorne sposobnosti našega naroda, zlasti njegove mladine? Moje trdno prepričanje je tudi, da bi spopolnitev naših navadnih jaslic, s tem vzporedno njihovo umetniško požlahtnenje imelo svoj pomen pri doživljanju božične skrivnosti.

*

Kaj ima v roko vzeti slovenski jasličar?

Bore, bore malo. Imamo pač ene domače jaslice, Gasparijeve, katerih tisk pa je tako siromašen, da ne odgovarja niti najskromnejšim zahtevam. Tudi bi tem jaslicam lahko očital, da so — preveč narodne, a premalo pobožne. Ostanjejo potem pole, ki jih razpečava vsako leto na debelo neki ljubljanski trgovec in so izrazita plaža po starih predlogah, torej umetniško brez sleherne vrednosti. In vendar kupujejo naši preprosti ljudje leto za letom samo te pole — ker drugih ni. Zato pa imajo naši nemški sosede lepo izbiro umetniško dovršenih papirnih jasličnih podob. Omenjam samo visokovredne (orientalske) Fuchsove pole, nedosežne srednjeveške dojete Bachlechnerjeve podobe (na razglednicah), preprostejše Fangohrjeve jaslice in klasične Führichove podobe. Mi imamo dosti umetnikov, ki bi zadovoljivo naslikali vrsto potrebnih figur v našem duhu. Treba je le pobude — in založnika.

Plastičnih figur po vzorcu oberammergauskih in drugih nemških jasličnih figur ne poznamo. Če bi že imeli umetnike, ki bi jih delali, pa nimamo ljudi, ki bi jih mogli plačevati. Tako prodajajo naše trgovine z devocijonalijami uvožen kič iz papirnega machéja. Ker pa je namen trgovin z devocijonalijami po mojem mnenju drugačen, kot pa da prodajajo našemu vernemu ljudstvu ničvreden kič, se mi zdi skrajni čas, da se s pomočjo naših umetnikov, požrtvovalnostjo za

Babica z vnučkom ob jaslicah.

to poklicanih podjetij in primerno propagando čimprej osamosvojimo.

Prave tradicije v umetnem jasličarstvu pri nas torej še ni. Treba je posredovati naši mladini najprej nekaj tehničnega znanja: kako se napravi »hrib« še drugače, ne samo s kupom nametnega mahu (tehnika s skorjami, tehnika z juto), kako je treba izbirati, nabirati, spravljati mah in kako ga je treba uporabljati, kako se porabijo neštete drobnarije, ki zunanji videz naših jaslic poživijo (drevje iz raznih naših domačih zelišč, poti, potoček, mostovi, slap, pastirski ogenj, ceste, skale itd.).

Ni treba, da bi odpravili sporočeni slovenski način jaslic v kotu. Samo spopolniti bi ga morali.

*

Pravi jasličar misli vse leto na svoje jaslice. Pri slehernem sprehodu po gozdu se ozira, če bo kaj za njegove jaslice: ali kak posebno lep skalni mah — jeseni bo treba pravočasno ponj; ali kakšen svojevrstno oblikovan kos drevesne skorje na tleh — v nahrbtnik z njim, pri jaslicah lahko prav pride! In ko pride advent, se začne delo: večer za večerom poseda jasličar s svojo družino okoli mize v kuhinji. Vse »bogastvo«, kar si ga je čez leto nabral, je razpoložil. In zdaj vsa družina pripravlja jaslice — sebi v srcih pa božično razpoloženje. Zakaj vse to delo je prazno, če delajo samo roke. Tudi duše opravljajo ta čas »duhovne vaje«, ko se veselijo svetega večera in lepih jaslic.

V tem pa je tudi bistvo našega jasličarstva: da se duše pripravijo in da se naše skromne jaslice s tem pobožnim duhom prepojijo. Potem ga bodo izžarevale vsej družini, ko se bodo ozirali pogledi v svetem božičnem času k njim v kot, in izžarevale ga bodo tudi obiskovalcem, ki bodo prihajali gledat, kaj smo napravili.

Takšnega jasličarstva je pri nas malo. Moramo ga priklicati v življenje. Moramo ustvariti pogoje zanj. Potem pa na delo.